

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Leon Arambel

*Aldude,
Nafarroa
Beherea (1932)*

Aurkibidea

Biografia

Ipuxaineko nagusia. Txikitan kontrabandan amarekin ibilitakoa, Elizondora gordezka joaten baitziren etxeko mozkinak saltzera, egunaz, karabineroak saihestuz. Gaztaroan ere ibili da kontrabandan, eta Alemanen okupazioa ere bizi izan du. Baina bere biziko etaparik garrantzitsuena Estatu Batuetan artzain egotea izan da. Ez du besteek bezainbat sufritu, nahiz eta anaia hegazkin istripuz hil zitzaion, Amerikara zihoala.

Zintak

ALD-002

- **Proiektua:** Euskal Herriko Ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Aire, Xan
- **Data:** 2010-08-03
- **Iraupena:** 98 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Elexpuru, Juan Martin

Pasarteak

1. Aldudetik Bankarako ubidea, duela ehun urte egina

- **Erref:** ALD-002/002
- **Iraupena:** 0:04:27. **Hasi:** 00:02:29. **Bukatu:** 00:06:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Lanbideak » Etxeginak

Laburpena:

Leonen etxe ingurutik hondarra ('sablea') atera zuten Bankako ubidea egiteko, 1903an. Harrezkero ere atera izan dute. Hondar horrekin parrapinak (baldosak?) egiten jarduna da bera ere, hargin bati laguntzen. Ongi egin zuten nonbait ubidea, ehun urte igaro arren egoera onean baitago.

2. Garai batean gazta ez zen saltzen

- **Erref:** ALD-002/003
- **Iraupena:** 0:02:04. **Hasi:** 00:06:56. **Bukatu:** 00:09:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserrria » Baserriko lanak » Herrira saltzera, eroatera
- Baserrria » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:

Ipuxaine baserrria baserri ona zen. Behiak, ardiak eta alorrek zituzten. Gazta ere egiten zuten. Ez zen saltzen garai hartan, baina zurginari ordaintzeko eta horrelakoetarako erabiltzen zen. Irisarriko merkatura eramaten hasi zen herritar bat, eta horrela ikasi zuten bidea beraiek ere.

3. Artoa biltzen laguntzen 'ilarraren' truke

- **Erref:** ALD-002/005
- **Iraupena:** 0:02:34. **Hasi:** 00:12:15. **Bukatu:** 00:14:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian

Laburpena:

Laborantzaz gain, hargintza eta zurgintza ziren ogibide bakarrak herrian. Eta zurgina bera ere larri ibiltzen zen. Honen familiak laborariei artoa biltzen laguntzen zien, ilarrak (babarrunak) beraientzat izatearen truke.

4. Oilaskoak eta arrautzak saltzera Elizondorat

- **Erref:** ALD-002/006
- **Iraupena:** 0:02:16. **Hasi:** 00:14:49. **Bukatu:** 00:17:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>Elizondoko azokara joaten ziren garai batean. Oilaskoek eta arrautzek estimazio handia zuten. Oihala erosten zuten eta gero herria josten zuen jostunak. Denetarik erosten zuten etxerako. Orduan laborarien jeneroak diru egiten zuen. II. Mundu Gerla garaia zen.</p>

5. Karabineroek harrapatu, egurtu eta jenero guztia kendu

- **Erref:** ALD-002/007
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:17:05. **Bukatu:** 00:18:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>II. Mundu Gerla garaia zen. Behin karabineroek harrapatu zuten Leon Elizondoko azokara zihoala. Bizkarra berotu eta zeraman oilasko eta arrautzak kendu zizkioten. Karabineroek jango omen zuten dena. Kinto-ko (Quinto Real) karabineroak are okerragoak ziren.</p>

6. Auritzera arno bila kontrabandoz

- **Erref:** ALD-002/008
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:18:55. **Bukatu:** 00:20:55
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian

Laburpena:

Auritzera joan ohi ziren kontrabando bila. Hotel Burguete-n jan ohi zuten zerbait. Behin bakarrik galdu zituzten zahagiak, karabineroek gauerdian tiroka hartu baitzituzten. Aldudeko hiru tabernak Auritzetik kontrabandoz ekarritako arnoz hornitzen ziren. Horrela irabazten zuten diru pixka bat.

7. Emazteak "kontrabandoan"

- **Erref:** ALD-002/009
- **Iraupena:** 0:03:55. **Hasi:** 00:20:55. **Bukatu:** 00:24:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

Auritzetik arnoa ekartzen zuten. 11 urterekin, Elizondora joaten zen amarekin etxeko gauzak saltzera. Auzoko beste emazte bat ere joan izan zen eurekin. Egunez joaten ziren Elizondora, gauez Auritzera. Ogi handi bat eramaten zuten Auritzetik hurbil zegoen txabolara. Aitzinean, Leonen aita preso hartu eta lruñera eraman zuten .

8. Soldadu alemaniarrek euskaraz janaria eskatzen

- **Erref:** ALD-002/010
- **Iraupena:** 0:01:16. **Hasi:** 00:24:50. **Bukatu:** 00:26:06
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian

Laburpena:

Gerra denboran Alemaniako soldaduak (austriarrak omen ziren gehienak) janari bila etorri ohi ziren bordara. Behin, "arrautza eta xingarra" eskatu zuten euskaraz. Aratxea ere saldu zieten beste behin, nahiz eta debekatuta egon, hobeto ordaintzen baitzuten.

Transkripzioa

- Ta gerra denboran alemanen beldurrik ez zinuten sobera?
- Ez, ez, ez. Nik kusi tut ta gure sukaldian xingarrai eta arrautzai galde iten. Ta ba sei-zazpi aleman xingarrei ta arrautzei eskuaraz erraiten, e?
- A bai?
- Ta beti ateik gero pagatzen zuten e!

- A pagatzen zuten?
- A ba ba ba.
- Xox gehiago bazuten [...] hek? Badakizu hemengo guardak eta?
- A ba ba. Bistan da bazuten... sosa, alemanek bazuten sosa. Oroitzen niz Aratxia're saldurik.
- A bai?
- Ta ez zela libro e ordian. requisieneko baitzeon. [...] ta gu gordeka, alemaner saldu, hek pagatzen baitzuten gehiago.
- Zer ziren soldadu xingleak? Ez ziren... bigarren munduko...
- Hemengo... erraiten zuten autrichienneanoak zirela. Bestik baino bestia...

9. Alemanen buruzagi beltza garbitu Bidarra aldean

- **Erref:** ALD-002/011
- **Iraupena:** 0:03:57. **Hasi:** 00:26:06. **Bukatu:** 00:30:03
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945) » Eragina Ipar Euskal Herrian

Laburpena:

Behin ama erditzeaz zegoela, Leon eta arreba medikuari telefonatzera zihoazen jendarmeriara. Bidean soldadu alemanak irten zitzaizkien otso-zakur handi batez eta beldur handia pasatu zuten. Gauez ezin zen kanpora irten. Jefeak, beltza, oso gaiztoa zen. Handik denbora batera tiroz hil zuten Bidarra aldean.

10. Leonen anaia hegazkin istripuz hil Ameriketara zihoala

- **Erref:** ALD-002/015
- **Iraupena:** 0:04:35. **Hasi:** 00:34:50. **Bukatu:** 00:39:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Aldudar asko joaten zen Ameriketara artzain. 1949an bost euskaldun hil ziren hegazkina erorita, tartean Leonen anaia eta beste bi aldudar. Parisera joan behar izan zuen Leonek anaia identifikatzera. Arropatik ezagutu zuen.

11. Hamabi urtez artzain Kalifornian

- **Erref:** ALD-002/016
- **Iraupena:** 0:02:59. **Hasi:** 00:39:25. **Bukatu:** 00:42:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Leon artzain joan zen Ameriketara 1950ean. Parisen hegazkina hartu eta San Franciscora, New Yorken eskala eginda. Eskualdeko beste batzuk ere joan ziren.

12. Oso haragi gozoko bildotsak hazten ziren Kalifornian

- **Erref:** ALD-002/017
- **Iraupena:** 0:04:16. **Hasi:** 00:42:24. **Bukatu:** 00:46:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Hamabi urte egin zituen artzain Kalifornian. Udan garagar sail hondoetan bazkatzen zituzten ardiak. Gero arrantxoetan sartzten ziren. Azaro aldera mendira eramaten zituzten, orduan sortzen zelako belarra. Biziki belar ugaria eta fina. Oso haragi gozoko bildotsak hazten ziren.

13. Beroa, artzainaren etsai nagusia

- **Erref:** ALD-002/019
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:48:36. **Bukatu:** 00:50:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Bi mila ardi inguruko artaldea gobernatzen zuen. Lan erraza omen zen, beroa etsai nagusia.

14. Hozkailua, biziaren erdia artzainarentzat

- **Erref:** ALD-002/021
- **Iraupena:** 0:02:54. **Hasi:** 00:53:28. **Bukatu:** 00:56:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Arestian ez zuten hozkailurik eta edariak pixa bezala geratzen ziren berehala. Arrautzak usteldu egiten ziren. Egun batez, nagusiak frigoa, hozkailua ipini zien artzainei eta hura biziaren erdia izan zen. Txerriki asko jaten zuten, nagusiek txerriak hazten zituztelako.

15. Belarrari ura bota behar paketatzeko

- **Erref:** ALD-002/022
- **Iraupena:** 0:04:26. **Hasi:** 00:56:22. **Bukatu:** 01:00:48

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Ardien gaitzez. Goizez ilunetan paketatzen zen belarra. Busti egin behar izaten zuten idorregia gera ez zedin.

16. Basakatuak eta koioteak artzainaren arerioak

- **Erref:** ALD-002/024
- **Iraupena:** 0:02:39. **Hasi:** 01:02:55. **Bukatu:** 01:05:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Fauna » Basoko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Koioteak eta basakatuak ziren artaldearen arerioak. Basakatuak bildotsik onenak erasotzen ditu beti. Errazak ziren harrapatzen arteen bidez.

17. Koioteak eta basakatuak harrapatzen

- **Erref:** ALD-002/025
- **Iraupena:** 0:03:08. **Hasi:** 01:05:34. **Bukatu:** 01:08:42
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Fauna » Basoko animaliak
- Baserria » Baserriko lanak » Artzaintza
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera
- Aisia » Mendia eta hondartza » Errekako arrantza eta ehiza

Laburpena:

Koioteak eta basakatuak harrapatzeko arteak nola prestatzen zituen. Bazen "koioteroa", gobernuak hartarako jarritako gizona. Leonek kompetentzia egiten zion. Arraunkiaz eta koiotearen pixaz eginiko amuaz harrapatzen dira erraz basakatuak.

18. Bizkaitarrekin gazteleraz Iparraldeko artzainek

- **Erref:** ALD-002/028
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 01:11:12. **Bukatu:** 01:13:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

Bi aldudar bakarrik zeuden han, beste guztiak hegoaldekoak ziren.

Gipuzkoarrekin eta nafar-euskaldunekin euskaraz mintzatzen ziren baina bizkaitarrekin gazteleraz, ez zutelako elkar ulertzen. Baziren euskaraz ez zekiten nafarrak (Auritze, Zilbeti eta abarrekoak), eta deseroso egoten ziren besteak euskaraz mintzatzen zirenean.

19. Sarako euskara politena

- **Erref:** ALD-002/030
- **Iraupena:** 0:01:14. **Hasi:** 01:16:00. **Bukatu:** 01:17:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskalkia, herri hizkerak, euskara batua
- Euskara » Beste hizkuntzak eta hizkerak

Laburpena:

Ingelesa ikasi zuen pixka bat. Nagusiak ohituak zeuden ingeles txarra konprenitzera. Zein den euskararik politena galdetuta, Sarakoa dio.

20. Maisua eta apaiza bortitzak izan zituen

- **Erref:** ALD-002/031
- **Iraupena:** 0:03:06. **Hasi:** 01:17:14. **Bukatu:** 01:20:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

Eskola euskaraz izan balute, ez zuten frantsesa ikasiko. Azkar ikasi zuen faantsesez. Maisuak zigortu egiten zituen bai euskaraz egiteagatik eta bai beste edozergatik. Oso gizon bortitza zen, militarra izandakoa. Apaiza ere bortitza zen, katiximan belauniko edukitzen zuen usu.

21. Artileak diru egiten zuen garaia

- **Erref:** ALD-002/034
- **Iraupena:** 0:00:26. **Hasi:** 01:25:30. **Bukatu:** 01:25:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserría » Baserriko lanak » Artzaintza

Laburpena:

Zikeroak haragitarako ziren, baina hil bitartean ilea mozten zitzairen. Garai batean diru egiten zuen artileak.

22. Eguraldia aldatu da, lehen maiatzaren baterako artoa erneta izaten zen

- **Erref:** ALD-002/036
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 01:27:50. **Bukatu:** 01:29:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Lehen goizago irteten zen bazka mendian. Alorreko laborantza lanak ere goizago egiten ziren, maiatzaren baterako erneta egoten zen artoa. Orain, aldiz, lurra landu gabe egon ohi da askotan data horretan.

23. Elurra noiznahi gazte denboran

- **Erref:** ALD-002/037
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 01:29:40. **Bukatu:** 01:32:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

<p>Neguak bortitzagoak ziren lehen. Noiznahi egiten zuen elurra. Kloskak (zurezko oinetakoak) janzten zituzten herrira jaisteko. Gogoan du nola joan ziren behin lerroan Aldudera Eguberri Gaueko mezara. Gerla ondoan, 1946an-edo, metro beteko elurra egin zuen, eta Urepeletik Baigorriaraino garbitu zuten bidea ogia eta abar ekarri ahal izateko. Orduan suntsitu ziren erbi eta untxiak.</p>

24. Udak idorragoak ziren lehen

- **Erref:** ALD-002/039
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 01:36:10. **Bukatu:** 01:38:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Natura » Meteorologia

Laburpena:

Udak idorragoak izaten ziren. Bere etxean pentzeak ureztatu egiten ziren. Eguberrietan, lehen zerria hildakoan, artzainak Irisarrira joaten ziren ardiekin negua pasatzera.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2025-12-15

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com